

Rapport

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i samhällsorienterande ämnen i
årskurserna 7–9 i Futuraskolan Bergtorp
i Täby kommun

Innehåll

1. Inledning
2. Allmänna undervisningskvaliteter
 - 2.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
 - 2.2. Tydlighet i mål och innehåll
 - 2.3. Individanpassning, stöd och utmaningar
 - 2.4. Återkoppling och reflektion över lärandet
3. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter
 - 3.1. Ämnesspecifika förmågor
 - 3.2. Undervisningsmaterial
 - 3.3. Systematisk uppföljning
 - 3.4. Särskilt stöd
 - 3.5. Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Bakgrundsuppgifter om Futuraskolan Bergtorp

Syfte och frågeställningar

Metod och material

1. Inledning

Skolinspektionen genomför under år 2012 och 2013 en kvalitetsgranskning av undervisningen i samhällsorienterande ämnen i årskurserna 7–9 i grundskolan. Granskningen av Futuraskolan Bergtorp i Täby kommun ingår i detta projekt. Futuraskolan Bergtorp besöktes den 4–14 december 2012. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Denna rapport består av två huvuddelar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen och skolan, frågeställningar samt metod redovisas i slutet av denna rapport.

Observationer, intervjuer och enkät

Under Skolinspektionens besök i Futuraskolan Bergtorp genomfördes observationer under 14 lektioner, fördelade på alla SO-ämnen utom samhällskunskap, i vilket ingen undervisning ägde rum under besöksperioden. Skolinspektionen hade vid planeringen av skolbesöket inte kännedom om vilket SO-ämne som skulle förekomma. Hälften av lektionerna kom att avse ämnet geografi. Ingen lektion var inriktad på läroplansmål i mer än ett ämne. Observationerna omfattade samtliga tre årskurser.

Lektionerna pågick oftast i 60 minuter, med undantag för en lektion i 80 minuter och fyra lektioner i 45-50 minuter. Undervisningsgrupperna omfattade omkring 25-29 elever och endast undantagsvis förekom någon större frånvaro. I de observerade elevgrupperna fanns ett fåtal elever, 14 procent, som riskerade att inte uppfylla kunskapskraven eller nå lägst godkänt. Inga åtgärdsprogram i SO-ämnen fanns utarbetade för dessa elever, istället använde skolan en blankett de kallade planering för enstaka mål. Ungefär 92 procent av de observerade lektionerna genomfördes av lärare med behörighet att undervisa i ämnet.

Ett urval av elever i årskurserna 7–9, samtliga fem lärare i SO-ämnen samt tf. rektor intervjuades. Av skolans 495 elever, i årskurserna 7–9, besvarades en webbenkät av 337 elever, svarsfrekvens 68,6 %.

2. Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Tydlighet i mål och innehåll
- Individanpassning, stöd och utmaningar
- Återkoppling och reflektion över lärandet

2.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter

Skolinspektionens bedömning

Lärandemiljön präglades under de observerade lektionerna av att läraren lyckats skapa en god atmosfär i elevgruppen. Läraren tilltalade genomgående eleverna på ett positivt sätt och lyssnade på vad de hade att säga. Alla lärare gjorde ansträngningar av skilda slag för att i det gemensamma undervisningsprogrammet involvera också elever som inte själva visade intresse eller delaktighet. Framgången varierade dock mellan olika lärare och elever. Klimatet i klassrummen var tillåtande, och lärarna vände ofta felaktiga elevsvar till en konstruktiv ingång för vidare lärande. Det var relativt vanligt att elever ställde frågor till läraren inför gruppen eller gav uttryck för egna åsikter inom ramen för vad undervisningen ägnades åt. Positiv förstärkning och respons från läraren dominerade klart över negativ. Dessa observationer styrks av att 83 procent av eleverna i sina enkätsvar givit stöd åt utsagan att SO-läraren uppmuntrar eleverna att svara på frågor även om de inte är säkra på att svaret är rätt. 12 procent av eleverna anser att det inte stämmer eller stämmer ganska dåligt att lärarna uppmuntrar eleverna att säga vad de tycker.

Lärarna bemötte genomgående eleverna med respekt under de observerade lektionerna, också när de föreföll passiva eller oengagerade i undervisningens aktiviteter. Sitt respektfulla förhållningssätt visade lärarna genom att de lyssnade på eleverna och visade intresse för deras åsikter. Inspektörerna såg även exempel på att lärarna använde elevernas svar på ett positivt sätt, även om de var bristfälliga, för att bygga vidare i resonemanget. Av både Skolinspektionens observationer och elevernas uppfattning, som den kommer till uttryck i både enkät och intervju, framträder bilden att det till största delen råder studiero på lektionerna. Denna bild bekräftas av elevenkäten där 79 procent av eleverna ansåg sig ha studiero, dock ansåg 16 procent att de inte hade studiero. Stämningen var på de besökta lektionerna god och tillåtande, och läraren behövde så gott som aldrig ingripa på grund av nedsättande uttryck mellan elever eller negativa kommentarer. Lite tid behövde ägnas åt att upprätthålla ordningen. Det kunde dock uppstå problem gällande studiero i samband med arbete i de så kallade datakontoren eftersom dessa finns i olika delar av skolan och läraren inte kan ha överblick i alla utrymmen samtidigt. Observationer visade att det finns ett behov hos flera elever att läraren ger eleverna stödstrukturer och vägledning i hur de kan gå tillväga då de ska söka fakta på internet.

Det grundläggande förhållningssättet att läraren har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit är dominerande enligt Skolinspektionens

lektionsobservationer. I sina enkätsvar instämmer också eleverna i hög grad i att läraren är tydlig med att han eller hon tror att eleven kan lära sig. Det framgår också att 82 procent av eleverna anser att det stämmer ganska bra eller helt och hållet att lärarna bryr sig om hur det går för eleven. 11,9 procent av eleverna anser att det stämmer ganska dåligt eller stämmer inte alls att lärarna bryr sig om hur det går för eleven. I de flesta fall synes dock läraren sträva efter att också elever med särskilda utmaningar uppmuntras att nå framgång utifrån sina förutsättningar. Det finns samtidigt utrymme för att i högre grad aktivera och involvera de elever som inte självmant tar för sig av undervisningssituationen. Lärarna ger ofta positiv feedback på vad eleverna säger, uppmuntrar dem att svara och visar positiva förväntningar på deras förmåga. Däremot är de frågor som läraren ställer ibland utformade för att kunna besvaras med enkla ord, i stället för att mer utmanande framkalla resonemang och därmed mer komplexa insikter hos eleverna. I en del av undervisningen skulle elevernas aktivitet också kunna ökas genom ett större mått av dialog mellan lärare och elever.

Från lektionsobservationerna framträder många goda exempel på att läraren ger en väl underbyggd bakgrund till det aktuella arbetsområdet vilket gör eleverna motiverade men undantagsvis förekommer lärare som inte anknyter till aktuella händelser eller möter ett intresse som en elev visar under lektionen. Bland de goda exemplen finns en introduktion i ämnet historia där bakgrundsfakta blandas med introduktionen av nya begrepp. Frågan hur man tar reda på historien diskuterades med utgångspunkt i de artefakter som läraren har med sig.

Nära sammanhängande med att skapa motivation till lärande är att ge eleverna inflytande över sin utbildning. Både observationer och intervjuer med såväl elever som lärare har visat att elevernas möjlighet att påverka exempelvis arbetsformer och arbetssätt – med utgångspunkt i deras kännedom om målen och insikt om sitt eget lärande – är begränsad och varierande mellan olika lärare. Eleverna uppger vid intervjun att det oftast är läraren som lägger upp en plan och bestämmer vilka uppgifter som ska göras för att nå målen. Genom att besvara elevenkäten uppger eleverna att de kan få elevinflytande. Flera elever säger att deras lärare är öppna för förslag men de är osäkra på om förslagen används. Det är också angeläget att eleverna får träning i hur de kan använda alltmer utvecklade former för sitt inflytande och samtidigt för sitt ansvarstagande.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler starka än svaga sidor. Lärandemiljön präglas av en positiv atmosfär, ett respektfullt bemötande och positiva förväntningar.

Skolans SO-lärare gör i varierande omfattning, under de observerade lektionerna, eleverna motiverade att studera och diskutera frågeställningar inom SO-ämnena under de observerade lektionerna. Elevernas inflytande över undervisningen behöver dock till vissa delar förbättras.

2.2. Tydlighet i mål och innehåll

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga beskrivningar och förklaringar
- läraren kontrollerar att eleverna förstått
- läraren gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

I det praktiska arbetet med elevernas lärande inleds oftast undervisningspassen på ett ordnat och genomtänkt sätt, där läraren klargör vad eleverna förväntas arbeta med. Det förekommer också att den aktuella lektionen relateras till sin närmaste föregångare och eventuellt efterföljare, liksom till vad eleverna ska lära sig i följd av arbetet. Eleverna får i de flesta fall hänvisningar till läroplanens mål. Det innebär att eleverna görs medvetna om sitt lärande vilket är läroplanens avsikt.

Lektionsobservationer, elevenkät och intervjuer visar att det finns skillnader i hur tydligt de nationella målen framträder i undervisningen. Skolinspektionen ser exempel på att lärares anknytning till de ämnesspecifika förmågorna och det centrala innehållet i stort sett genomsyrar hela undervisningen där starten genomförs genom att anknyta till föregående lektion och avslutningen ser fram mot den kommande lektionen. De ämnesspecifika förmågorna blir tydliga genom att läraren återkommer till dessa samt övriga förmågor och det centrala innehållet regelbundet under lektionen.

Inspektörerna har även sett exempel på lektioner där detta förekommer i lägre grad och där lektionens syfte var att göra klart uppgifter utan tydlig koppling till vilka förmågor som tränades.

Både lektionsobservationer och intervjuer med såväl elever som lärare visar att det finns skillnader i hur lärare informerar om målen för undervisningen och om kunskapskraven. Ibland sker det i mycket nära anslutning till läroplanen samt vid inledningen av ett arbetsområde och återkommande under studiernas gång. Också elevenkäten belyser målens/kunskapskravens närvaro i arbetet: 70 procent av de svarande uttrycker att läraren regelbundet påminner eleverna om vilka målen/kunskapskraven för SO-undervisningen är. Närmare en fjärdedel av eleverna anser dock att så inte är fallet.

Lektionsobservationerna gav exempel på föredömlig disposition av undervisningspasset med både variation i arbetsformer och en inbördes logik i beståndsdelarna vilken innebar såväl progression som begripligt sammanhang för merparten av eleverna. I några fall var det uppenbart att läraren på ett mål-inriktat sätt ägnat ett stort mått av tid och tanke för att åstadkomma en välstrukturerad lektion som inte minst genom sin variation eftersträvar att optimera elevernas möjligheter till lärande. I detta kunde också anas en medveten strävan att låta olika kunskapsformer utvecklas genom valet av arbetssätt. I några fall var undervisningen inte varierad, vilket främst visade sig i elevernas bristande engagemang. I de fall där variation mellan uppgifter och arbetsformer förekom, skedde övergångar utan att ordningen stördes eller att lektionstid förlorades i någon betydande omfattning. I elevintervjun framkom att det är skillnader mellan olika lärares sätt att utforma undervisningen. Vid observationer framkom flera exempel på undervisning som ger eleverna goda möjligheter att uppnå de mål/kunskapskrav som lägst ska uppnås. Samtidigt finns exempel där överensstämmelsen med de nationella kraven inte är så goda. I elevenkäten ställde sig 78 procent av eleverna positiva, men 18 procent negativa, till påståendet att SO-läraren förklarar på ett tydligt sätt varför eleverna ska göra en viss uppgift. Vidare ansåg 88 procent av eleverna att läraren ger tydliga instruktioner om hur eleverna ska genomföra sin uppgift. 9 procent av eleverna ansåg dock inte att läraren ger tydliga instruktioner hur uppgifter ska genomföras. Lärarna gick ofta runt bland eleverna vid individuella arbeten eller grupparbeten för att kontrollera att eleverna har förstått. I de elevaktiva momenten var instruktionerna oftast tydliga. Under de observerade lektionerna använde sig läraren av ett språk som de flesta elever tyckte förstå. Det förekom dock exempel där lärarens uttrycksformer uppenbart var alltför abstrakta för eleverna. Under en stor del av de observerade lektionerna var dock läraren målmedvetet inriktad på att utveckla elevernas användning av begrepp inom det studerade området.

Den viktiga funktionen att läraren kontinuerligt skaffar sig uppfattning om att eleverna har förstått, både instruktioner och det som lärandet syftar till, fullgjordes av Futuraskolan Bergtorps SO-lärare framför allt genom att de under i

stort sett alla lektioner ägnade mycket tid åt att gå runt till eleverna under arbetet och tala med dem i grupp eller enskilt. Det förekom även exempel på avstämningar i klassen som helhet, med korta frågor som kunde besvaras med enstaka ord. Av elevenkäten framgår det att 79 procent av eleverna upplever att läraren kontrollerar att eleven förstått vad det är eleven ska göra med uppgiften men 17 procent av eleverna anser inte att läraren kontrollerar att eleverna förstått.

Skolinspektionens observationer visade prov på lektioner där läraren på ett ordnat och planerat sätt återfångade klassens uppmärksamhet till någon form av avrundande fullbordan av den helhet som passet utgjorde, ibland också med en framåtblick till kommande lektion i ämnet. Inspektörerna såg bland annat en lektion som avslutades med att de aktuella målen tydliggjordes och därefter ombads eleverna att fundera över följande: *"Vad behöver jag göra till nästa gång? Vilka mål har jag med nästa lektion och Vilka frågor har jag?"*.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *tydlighet i mål och innehåll* uppvisar fler starka än svaga sidor. Många lektioner är föredömligt målinriktade, välstrukturerade och varierade däremot behöver lärarna vara uppmärksam på att tydligare förklara uppgifter som eleverna ska utföra så att alla förstår. Lärarna informerar om syftet med och innehållet i lektionerna samt kopplar det till läroplanens mål och kunskapskrav. Det finns dock elever som anser att lärarna inte förklarar varför och hur uppgifter ska genomföras samt kontrollerar att alla elever förstått. De flesta lektioner avslutas på ett planerat och ordnat sätt vilket ger ett mervärde till elevernas lärande. Lektionsslut bör, av alla lärare, användas för att skapa en ram för elevernas arbete och då framhäva inriktningen mot de nationella målen.

2.3. *Individanpassning, stöd och utmaningar*

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande
- läraren anpassar undervisningen till eleverna i gruppen
- läraren ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Genom att varje lärare vid Futuraskolan Bergtorp som undervisar i SO-ämnena gör det i alla fyra ämnena i samma elevgrupp, oavsett lärarens behörighet, upparbetar läraren en ingående kännedom om eleverna. Härigenom har läraren en god grund för sin bedömning av både klassens och de enskilda elevernas unika förutsättningar. Lärare uppger att de efter att klassen påbörjat ett arbetsområde gör justeringar av undervisningens innehåll och arbetsformer för enskilda elever eller för klassen som helhet.

Elever med någon form av funktionsnedsättning är i allmänhet utredda för att få möjlighet till adekvat stöd under hela skoldagen. Det har exempelvis medfört att några elever på skolan utrustats med bärbara datorer som på olika sätt avser underlätta lärandearbetet. Det finns även möjligheter för elever att få extra lektioner vid två tillfällen varje vecka.

Undervisningen är vid flera tillfällen organiserad så att eleverna får möjlighet att reflektera och problematisera, i grupp eller enskilt, vilket därefter fångades upp av läraren för att leda lektionen vidare. Exempelvis fick eleverna diskutera frågan "Varför tror vi?" i en bikupediskussion med bänkgrannen. Lektionen fortsatte direkt efter den korta och intensiva diskussionen.

Det förekom dock, hos andra lärare, undervisning som var inriktad på att söka sig fram till givna svar med hjälp av instuderingsfrågor och lärobok. Denna form av undervisning kan begränsa elevernas möjlighet att använda och utveckla en större arsenal av förmågor där det kan finnas flera alternativa lösningarna och nya intresseväckande frågor kan siktas.

SO-undervisningen vid Futuraskolan Bergtorp präglades under de observerade lektionerna främst av en sammanhållen undervisning i klassen, men även av en uppdelning i grupper då läraren kunde ta sig an elever med särskilda utmaningar i sitt lärande. Anpassningen av undervisningen förekom i varierande omfattning främst beroende på lärarens undervisning. För själva lärandet erbjöds elever i några klasser alternativa arbetsformer utifrån sina egna förutsätt-

ningar medan eleverna i andra klasser inte fick denna möjlighet. Vid observationerna och i lärarintervjun kunde Skolinspektionen notera tecken på att läraren ger eleverna stöd genom att visa på och låta dem utveckla olika lärandestrategier. Exempelvis satte lärare ihop grupper med stor omsorg för att optimera den enskilda elevens lärande. Individanpassning förekom även i de examinationsformer som eleverna erbjöds. Det var exempelvis möjligt för elever att genomföra muntliga prov i stället för skriftliga.

Skolinspektionen konstaterar att den observerade undervisningen i stor omfattning anpassats för att möta de flesta elevers behov. Observationerna har dock visat att det i vissa undervisningssammanhang fanns elever som inte ägnade sig åt lärande enligt lärarens program för lektionen vilket kan ses som att individanpassningen inte var tillräcklig vid dessa tillfällen. Då det finns elever som inte uppnår betyget E inom SO-ämnena finns kvarvarande behov av ytterligare individanpassning alternativt särskilt stöd. Det är avgörande att undervisningen bland annat till form, innehåll, omfång, metod och material anpassas efter eleverna.

Förutsättningarna för att åstadkomma mer individanpassade arbetsformer för eleverna vid Futuraskolan Bergtorp är gynnsamma genom att det bland annat vid de samtal mellan lärare och inspektörer som följt efter varje lektion framkommit att lärarna har mycket god kännedom om de unika omständigheterna kring varje elevs lärandesituation. Dessutom har Skolinspektionen hos varje lärare noterat goda exempel på att möta den enskilda elevens utmaningar. Ett ökat samarbete mellan skolans SO-lärare, där alla delar med sig och tar del av erfarenheter, utmaningar och framgångsrecept har sedan länge funnits på skolan. Vikten av att fortsätta och kunna utveckla detta samarbete blir tydlig vid intervjuer med SO-lärarna och t.f. rektor. I detta kan exempelvis ingå att lärarna följer varandras undervisning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, stöd och utmaningar* uppvisar fler starka än svaga sidor. Mot bakgrund av Skolinspektionens observationer står det dock klart att skolan behöver utveckla arbetet med likvärdighet gällande individanpassningen av undervisningen så att elever i samtliga klasser ges samma möjligheter till lärande. Det är avgörande att undervisningen bland annat till form, innehåll, omfång, metod och material anpassas efter eleverna.

2.4. Återkoppling och reflektion över lärandet

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

Bland lärarna vid Futuraskolan Bergtorp finns stora kunskaper om formativ bedömning och lärarna redogör vid lärarintervjun för sina ambitioner att arbeta vidare mot en ökad grad av formativ bedömning av elevernas kunskapsutveckling i SO-ämnena. Det finns ett kvalitetshjul för hela verksamheten från vilket lärarna arbetar vidare för att förstå utvecklingslinjer. Grunden ligger enligt lärarna i att hämta eleverna i deras egen verklighet och utifrån det bygga modeller för att använda aktuella begrepp. Lektionsobservationer och intervjuer visar dock att det vid Futuraskolan Bergtorp endast i begränsad utsträckning förekommer att läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen eller att läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven. Vid enstaka lektionsobservationer förekommer mer tydliga bedömningar av formativ karaktär gentemot enskilda elever och även återkoppling för att ge förkunskaper inför kommande lektioner. Framför allt förekommer spontana återkopplingar när läraren vanligen under lektionerna gick runt bland eleverna under deras arbete enskilt eller i grupp. Enkätresultaten visar att 74 procent av eleverna instämmer i att SO-läraren talar om på vilket sätt eleven behöver utveckla sig för att nå målen medan 19 procent inte anser att läraren talar om detta vilket tyder på att skolans och lärarnas arbete inom detta område kan förbättras.

Vid Futuraskolan Bergtorp förekommer utvärderingar, framför allt efter att ett arbetsområde slutförts. Lärarna påpekar, vid lärarintervjun, att det är viktigt för både lärarna och eleverna att inte bara utvärdera undervisningen utan även sin egen del i lärandet. Man kan då se vilka förmågor som behöver tränas mer. Några exempel på utvärderingsfrågor som används är: "Har du fått visa vad du kan?" "Vilken typ av kunskaper har du utvecklat?" "Hur lär du dig bäst?" Det är viktigt, enligt lärarna på Futuraskolan Bergtorp, att eleverna tränas i att tänka kring sitt eget lärande. 66 procent av eleverna sade sig i enkätundersökningen vara positiva och 25 procent negativa till påståendet att SO-läraren frågar eleverna om vad som varit bra och dåligt med undervisningen när ett arbetsområde är avslutat. Vid lärarintervjun framkom att arbetet med formativ bedöm-

ning har påbörjats på Futuraskolan Bergtorp. Detta arbete behöver utvecklas vidare för att komma in i elevernas vardag.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *återkoppling och reflektion över lärandet* uppvisar fler svaga än starka sidor. Futuraskolan Bergtorp beskriver i lärarintervju och intervju med tf. rektor att de har påbörjat ett arbete gällande formativ bedömning. Vid lektionsobservationer uppmärksammades reflektion av lärandet endast vid enstaka tillfällen vilket visar att detta är något som skolan behöver förbättra. Skolinspektionen förutsätter att det påbörjade arbetet kring bedömning kommer att resultera i att formativ bedömning i framtiden blir ett mer frekvent utvärderingsinstrument i samtliga klasser.

3. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Ämnesspecifika förmågor
- Undervisningsmaterial
- Systematisk uppföljning
- Särskilt stöd
- Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

3.1. Ämnesspecifika förmågor

Utgångspunkt vid granskningen

- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla ämnesspecifika förmågor (de långsiktiga målen) i respektive SO-ämne

Skolinspektionens bedömning

Den övergripande bilden från granskningen av SO-undervisningen vid Futuraskolan Bergtorp är att det centrala innehållet i kursplanerna dominerar undervisningens planering och genomförande. De ämnesspecifika förmågor som eleverna ska stimuleras att utveckla för att nå kunskapskraven fanns i varierande omfattning med vid lektionsobservationerna. Inspektörerna mötte lektioner där eleverna fick arbeta med olika historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas men även lektioner där elevernas möjligheter till reflektion saknades.

Många av de ämnesspecifika förmågorna är kopplade till elevernas förmåga att analysera, kommunicera, hantera information och begrepp och att kritiskt granska information inom ramen för ämnets centrala innehåll. Lektionsobservationerna ger också flera exempel på hur lärarna med framgång lyckas organisera ett arbete med eleverna där olika förmågor blir föremål för lärande. Samtidigt förekommer andra tillfällen där Skolinspektionen inte lika tydligt ser medveten hantering av denna viktiga del av undervisningens utmaningar, och i en del fall är det tydligt att eleverna inte är medvetna om att deras lärande är inriktat på annat än en i undervisningen uppenbar del av det centrala innehållet i ämnet. Eleverna beskriver vid intervjun att några lärare enbart berättar vilka ämnesområden klassen ska göra för att nå må-

len/kunskapskraven medan andra lärare lägger upp undervisningen mer varierat så att det blir utmanande och därmed mer intressant. Granskningen visar att undervisningen i SO-ämnen genomförs inom ramen för den nya läroplanen (Lgr 11) vilket exempelvis visas i de avsnittsplaneringar som skolan redovisat för Skolinspektionen. Avsnittsplaneringarna har underrubriker såsom övergripande mål, förståelse, nyckelfrågor, elever ska veta, elever ska kunna samt förmågor där det i alla delar utgår från både centralt innehåll och ämnesspecifika förmågor i Lgr11.

Elevenkätens resultat visar genomgående en övervikt för positiva svar, mellan 73 - 82 procent, då eleverna tillfrågats om huruvida de får tillfälle att utveckla olika förmågor. Bland alla olika förmågor som eleverna ställts inför i enkäten noteras exempelvis att en majoritet av dem anser sig få träna på att diskutera, debattera och lära sig att argumentera för sin sak. Det är dock anmärkningsvärt att andelen negativa svar ändå uppgår till omkring 23 procent.

Elevintervju och lektionsobservationer visar att varje förmåga i varierande utsträckning berörs i undervisningen. Det framkommer i elevintervju och lektionsobservationer att viss tveksamhet råder kring hur väl införstådda eleverna är i innebörden av förmågorna enligt läroplanen.

Genom undervisningen i ämnet *geografi* har eleverna vid Futuraskolan Bergtorp getts tillfälle att utveckla sin *"förmåga att utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen"*.

Övningar som Skolinspektionen tagit del av har bland annat varit inriktade på att följa en vara från *"ax till limpa"* där eleverna förväntades söka fakta på internet för att följa en råvara till färdig produkt. Lektionsobservationer visar en viss variation mellan klasser förmågan *"att värdera källornas relevans och trovärdighet"*. I några klasser ges eleverna olika modeller för att kritiskt granska texter och filmer. Eleverna beskriver att varje inlämningsuppgift ska innehålla källkritik.

Undervisningen har varit uppbyggd kring geografiska begrepp, som eleverna tränats i att använda allt mera funktionellt som exempelvis kartan och dess uppbyggnad med gradnät, färger, symboler och olika skalor. Det har också förekommit moment där eleverna fått tillfälle att genom rollspel analysera olika miljö- och utvecklingsfrågor utifrån etik och hållbar utveckling. Bland annat har eleverna fått komma fram till förslag till lösningar på olika problem utifrån en geografisk dimension. Vid några av de observerade lektionerna förekom

studier enligt mer specifika geografiska metoder genom att med hjälp av olika kartor studera handelns förutsättningar i förhållande till ett områdes klimat.

Med naturlighet har den observerade undervisningen i ämnet *historia* genomgående varit uppbyggd kring *"resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar"*. Arbetet med *"att ge eleverna förutsättningar att använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer"* har uppvisat en mångfald av arbetssätt.

Vid enstaka lektionsobservationerna fick eleverna möjlighet att undersöka och beskriva allt mer komplexa samband mellan olika tidsperioder, liksom övning på att uttrycka allt mer välgrundade hänvisningar till det förflutna, först i resonemang om samtiden och efter hand även i resonemang om framtiden. En punkt där utvecklingsmöjligheter finns, i både historieämnets och de båda andra granskade SO-ämnenas hantering av ämnesspecifika förmågor, är träningen i att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Eleverna i grundskolans senare del bör kunna vara mottagliga för att utveckla ett större djup i sin kritiska granskning av källor än vad observationerna kunde påvisa. Vid några lektionsobservationer visades film där källkritik förekom men utan något större djup. Bland de olika ämnesspecifika förmågor som läroplanen utpekar för ämnet historia var undervisningen i flera fall mycket väl utvecklad när det gäller *"att använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används"*.

Undervisningens uppbyggnad kring begrepp var särskilt påtaglig i ämnet *religionskunskap*. Lärarna gav eleverna förutsättningar att reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet vid den lektion i religionskunskap som inspektörerna observerade i årskurs 9. Syftet var att eleverna ska reflektera kring sin egen och andras tro och religion. Frågeställningar som togs upp var bland annat; *"Vad kan man tro? Varför tror vi det vi tror? Hur ser man religioner i samhället? Är en tro det samma som en religion? När tror vi?"* Elevernas uppgift var att skriva sitt eget credo. Dessa frågor tangerar även förmågan att resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar utifrån etiska begrepp och modeller.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet undervisningen inriktas på att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll uppvisar fler starka än svaga sidor. I flera fall stimulerar lärarna på olika sätt eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor kopplade till bland annat att analysera, att kommunicera samt hantera information och begrepp. Det finns dock ett utvecklingsbehov av att fördjupa

och förtydliga arbetet med de ämnesspecifika förmågorna i SO-ämnen så att alla SO-lärare hanterar detta på ett likvärdigt sätt.

Ett utvecklingsområde för Futuraskolan Bergtorp, i både historieämnets och de båda andra granskade SO-ämnenas hantering av ämnesspecifika förmågor, är träningen i att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Eleverna visste att deras skriftliga inlämningsuppgifter förväntades innehålla källkritik men vid de observerade lektionerna förekom sådana reflektioner i begränsad omfattning.

3.2. *Undervisningsmaterial*

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- undervisningsmaterial i form av exempelvis, uppgifter, instuderingsfrågor, övningar, prov m.m. är utformade så att de skapar förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla de ämnesspecifika förmågor som är framskrivna i kursplanernas för de enskilda SO-ämnena

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att undervisningsmaterialet inom SO-undervisningen vid Futuraskolan Bergtorp varierar på ett föredömligt sätt. Eleverna har vid behov tillgång till lärobok i alla ämnen. Det förekommer också att läromedel för ett arbetsområde är skapade av SO-lärarna. Vid lektionsobservationer presenterades även undervisningsstoffet i form av Power Point-bilder, filmer, relikter och källtexter. Denna variation av läromedel ger eleverna möjlighet att analysera och reflektera inom skilda delar av So-undervisningen.

Elevernas tillgång till datorer är huvudsakligen begränsad till små datorsalar, så kallade datakontor, som används av alla klasser och ämnen på skolan. I klassrummen finns inte någon dator för elevbruk. Av de 14 observerade lektionerna var det endast tre där eleverna använde datorer för informationssökning eller för att skriva texter. Läraren använde frekvent datorn för presentationer av bilder, filmer och texter. Elevenkäten visar att 63 procent av eleverna anser att påståendet att SO-läraren "lär mig hur jag kan ha nytta av internet i mina SO-studier" stämmer ganska dåligt eller inte alls, medan 29 procent anser att det stämmer ganska bra eller helt och hållet. Eleverna visar att en förbättring av undervisningen med stöd av datorer och internet kan förbättras på Futuraskolan Bergtorp.

Skolan har ett skolbibliotek men detta användes inte under någon av de 14 observerade lektionerna. Vid lärarintervjun och elevintervjun framkom dock att

biblioteket var en resurs som klasserna brukade använda i undervisningen främst för att finna skönlitteratur i anslutning till aktuella arbetsområden. Viktigt för elevernas kunskapsutveckling är också att de får tillfälle till realistiska tillämpningar av de kunskaper som de utvecklar, bland annat eleverna på Futuraskolan Bergtorp gjort genom studiebesök på exempelvis Vasamuseet. Undervisningsmaterial i form av exempelvis arbetsuppgifter, instuderingsfrågor, övningar och prov är utformade på ett sätt som gör att de skapar förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla de ämnesspecifika förmågorna i läroplanen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *använder lärarna undervisningsmaterial som stimulerar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna inom ramen för SO-undervisningen* uppvisar fler starka än svaga sidor. Eleverna på skolan har tillgång till ett varierat utbud av läromedel och vid de presentationer som lärarna gör används också varierande metoder. Elevernas möjligheter till informationssökning i olika medietyper och skolbibliotek finns tillgängligt även om vissa praktiska svårigheter föreligger i datakontoren. De möjligheter som eleverna har att lära sig använda internet som ett läromedel i SO-undervisningen bör förbättras.

3.3. Systematiskt kvalitetsarbete

Exempel på indikatorer vid granskningen

- skriftligt omdöme i SO-ämnena är dokumenterade i elevens IUP i förhållande till de ämnesspecifika förmågor som undervisningen ska bidra till att utveckla
- skolan i sitt systematiska kvalitetsarbete planerar, följer upp och utvecklar undervisningen i SO-ämnena på grupp- och skolnivå

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen konstaterar att kunskapsresultaten vid Futuraskolan Bergtorp i huvudsak visar att elever fått goda möjligheter att nå nivån E för godkända kunskaper i SO-ämnena (se resultatredogörelse nedan). Likväl noteras vissa skillnader i undervisningens kvalitet – bland annat betingade av ämne, lärare och elevgrupp – och avvikelser i vissa avseenden från de målsättningar som läroplanen ställer upp för en ändamålsenlig undervisning som ska ge eleverna förutsättningar att nå kunskapskraven. Det systematiska kvalitetsarbetets roll är att säkerställa godkända resultat och tillräckligt funktionella processer för att generera dem.

Vid intervju med t.f. rektor och SO-lärarna framkom att det systematiska kvalitetsarbetet äger rum på skolnivå utifrån årskurser och ämne. Skolan kan även redovisa betygsstatistik uppdelat på flickor och pojkar för årskurs 9 men inte för årskurs 8. Den analys som sker av betygen äger rum både på skolnivå och på gruppnivå. På skolnivå finns en sammanställning över betygen i SO-ämnena, och en övergripande utvärdering av kunskapsresultaten, som leder fram till planering och utveckling av undervisningen i SO-ämnena. Analys av SO-undervisningen sker i ämnesarbetslaget för SO. En av lärarna har ansvar för arbetslaget och denne lärare är även deltagare i skolans ledningsgrupp.

Futuraskolan Bergtorp använder sig av principen att varje klass ska undervisas i alla SO-ämnen av en och samma lärare. Det innebär att en del av lärarna undervisar i ämnen där de inte är behöriga. Skollagen innebär att eleverna har rätt att få undervisning och betyg i alla ämnen av en lärare som är behörig.

De skriftliga omdömena i de individuella utvecklingsplaner som Skolinspektionen tagit del av vid Futuraskolan Bergtorp är varierande och delvis uttryckta i allmänna termer. Gällande SO-ämnena anknyter de individuella utvecklingsplanerna till viss del till de ämnesspecifika förmågor som undervisningen ska bidra till att utveckla. Utvecklingsplanernas innehåll är oftast relaterat till nationella mål för respektive SO-ämne och inriktade på skolans insatser för att undervisningen ska bli mer framgångsrik för eleven. Vid intervjuer med lärare och t.f. rektor framkommer att det påbörjade arbetet gällande formativ bedömning kommer att utvecklas ytterligare i syfte att lärarens analys och bedömning av elevens lärande ska bli av allt högre kvalitet och dessutom konstruktivt inriktas på att bilda utgångspunkt för elevens vidare utveckling mot kunskapskraven. Arbetet med dokumentation i de individuella utvecklingsplanerna kan utifrån det påbörjade arbetet med formativ bedömning nå en högre kvalitet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna* uppvisar fler starka än svaga sidor. Det påbörjade arbetet med formativ bedömning har goda förutsättningar att bli en grund för arbetet mot ett mer likvärdigt bedömningsarbete på skolan. Skolinspektionen noterar olikheter mellan lärare gällande formativ bedömning och finner det angeläget att arbetet mot en mer likvärdig bedömning fortsätter. De individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömen kan utvecklas i samklang med arbetet mot mer formativa bedömningar.

3.4. Särskilt stöd

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- elever som riskerar att inte nå kunskapskraven har åtgärdsprogram
- elev som har åtgärdsprogram får sitt särskilda stöd tillgodosett på ett sätt som stimulerar eleven att utveckla de ämnesspecifika förmågor som krävs för att nå kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

För att särskilt möta elever som riskerar att inte nå upp till godkänd kunskapsnivå tillhandahåller Futuraskolan Bergtorp olika former av framför allt kvantitativa tillskott av lärandetillfällen. Såväl inom som utanför den ordinarie undervisningstiden ägnar klassens ordinarie SO-lärare extratid åt elever som bedöms behöva mer särskilt stöd i sitt lärande. Vid enstaka tillfällen såg vi att elever fick särskilt stöd av speciallärare under lektionerna. Detta stöd låg under annan lektionstid än de lektioner inspektörerna observerade. Dessutom finns i skolans veckoschema organiserat extra stöd, vilket innefattar skolans samtliga ämnen, som utgör tid då elever kan få ytterligare hjälp av lärare eller elevassistenter.

Elever i behov av särskilt stöd har blivit utredda av skolans elevhälsoteam och rektor är informerad om de eventuella behov som föreligger. Trots att elever enligt både betygsstatistiken och lärarnas utsagor inte har nått eller befaras inte komma att nå den lägsta nivån av kunskapskrav, utarbetas inte på skolan några åtgärdsprogram i SO-ämnen vilket skollagen kräver så snart det föreligger behov av särskilt stöd. I stället hänvisar rektor och lärare till ett dokument "Planering mot enstaka mål" där motsvarande information kan finnas, men detta kan inte ersätta åtgärdsprogram.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i de samhällsorienterade ämnena det särskilda stöd som de har rätt till* uppvisar mer svaga än starka sidor. En iakttagelse som Skolinspektionen gjort är att åtgärdsprogram i SO-ämnen saknas på skolan trots att några elever inte har nått eller befaras att inte nå målen. Skolinspektionen förutsätter att skolan omedelbart vidtar åtgärder så att åtgärdsprogram även utarbetas i SO-ämnen.

3.5. *Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden*

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Förekomsten av ämnesövergripande undervisning
- Förekomsten av samordning av ämnesområden

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att SO-undervisningen på Futuraskolan Bergtorp huvudsakligen är organiserad ämnesuppdelat, dvs. varje ämne läses var för sig. Såväl intervjuer med elever, lärare och rektor som lektionsobservationer ger vid handen att så är fallet. Samtidigt undervisar en och samma lärare sina klasser i alla fyra SO-ämnena.

Elever beskriver under intervju att samarbete mellan å ena sidan SO-ämnena och andra ämnen förekommer. Exempelvis har temaarbete genomförts inom svenska och religion samt om minoritetsspråk.

Futuraskolan Bergtorps lärare är indelade i både arbetslag kring den gemensamma elevgruppen och i ämneslag. I det senare står undervisning och ämnesutveckling i fokus och lärarna gör där bland annat en gemensam planering av det centrala innehållets fördelning över elevernas studietid. För varje ämneslag finns en ansvarig lärare, som även ingår i skolans ledningsgrupp.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden inom ramen för SO-ämnena* uppvisar fler starka än svaga sidor. Undervisningen i SO-ämnena är huvudsakligen ämnesuppdelad men det finns även exempel på ämnesövergripande temaarbeten.

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 genomförs i sammanlagt 16 kommunala skolor och 9 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Futuraskolan Bergtorp

Futuraskolan Bergtorp är en fristående grundskola i Täby kommun. Skolan hade vid Skolinspektionens besök 659 elever, varav 495 i årskurs 7–9.

Vid skolan finns för undervisning i SO-ämnen fem lärare. Var och en av dem undervisar sina elevgrupper i alla fyra ämnena. Samtliga lärare har en svensk lärarutbildning men endast en av dem är behörig till undervisning i alla ämnen som ingår i tjänstgöringen. Fyra lärare är behöriga i historia, tre i geografi, två i samhällskunskap och endast en i religionskunskap. En lärare har längre erfarenhet i yrket, medan övriga arbetar under sitt andra eller upp till sitt femte läsår. Varje klass undervisas i alla SO-ämnen av en och samma lärare vilket innebär att en del av lärarna undervisar i ämnen där de inte är behöriga. Rektorn på Futuraskolan Bergtorp kan i detta fall optimerat tjänstefördelningen i förhållande till lärarnas ämnesbehörighet. Skollagen innebär att eleverna har rätt att få undervisning och betyg i alla ämnen av en lärare som är behörig.

I samband med införandet av Lgr11 har Futuraskolan Bergtorps lärare också ägnat fortbildning och annan uppmärksamhet åt de nya instruktioner för undervisningen som den innebär.

Av de elever vid Futuraskolan Bergtorp som fick slutbetyg i årskurs 9 år 2012 uppnådde samtliga elever målen i alla SO-ämnen i enligt Skolverkets statistik. Andelen med betyget Mycket väl godkänd var 41 procent i historia, 34 procent i samhällskunskap geografi och religionskunskap. Skillnaden mellan flickors och pojkars resultat är genomgående till de förras fördel.

Betygen för årskurs 8 höstterminen 2012, enligt skolans egen statistik, visar att andelen som inte nådde målen (dvs. erhållit betyget F) uppgick till 1 procent i samhällskunskap och historia samt 0 procent i religionskunskap och geografi. På skolan som helhet har i årskurs 8 betyget A tilldelats 2 elever i geografi och 5 elever i historia. Det har ännu inte satts några betyg för årskurs 8 i religions-

kunskap eller i samhällskunskap. Skolan har inte lämnat någon statistik över medelbetygen i samtliga SO-ämnen för flickor respektive pojkar i årskurs 8 höstterminen 2012.

Utvecklingen av elevernas kunskapsresultat i årskurs 9 vid Futuraskolan Bergtorp mellan år 2003 och år 2012 visar en variation mellan att andelen som har nått målen i alla ämnen dessa år har ökat från 74 procent till 86procent. Andelen elever i årskurs 9 som uppnår godkända betyg i samtliga SO-ämnen har ökat från år 2003 till år 2012 då samtliga elever uppnår godkända betyg för SO-ämnena.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot arbetet med att ge eleverna förutsättningar att utveckla de förmågor som kursplanerna i SO-ämnena syftar till samt hur undervisningen i SO-ämnena är organiserad så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden. I granskningen är följande preciserade frågeställningar centrala:

Inriktas undervisningen mot att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor?

Använder lärarna undervisningsmaterial som stimulerar eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor?

Följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna?

Får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i SO-ämnena det särskilda stöd som de har rätt till?

Förekommer ämnesövergripande undervisning inom ramen för SO-ämnena?

Förekommer samordning av undervisningen mellan SO-lärare och/eller mellan SO-lärare och lärare i andra ämnen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Tydlighet i mål och innehåll

Individanpassning, stöd och utmaningar

Återkoppling och reflektion över lärandet

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som används har utarbetats med utgångspunkt i forskning, Skolinspektionens tillsyn och kvalitetsgranskningar, skollagen och Lgr 11 (läroplan och kursplanerna i de samhällsorienterande ämnena). Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med SO-ämnena. Resultat från elevernas betygsresultat i SO-ämnena, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller SO-undervisningen, vilka undervisningsmaterial, övningar, uppgifter och prov lärarna använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla SO-undervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även Skolinspektionen för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med att skapa förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor samt skapa allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på undervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje kvalitativ aspekt är ett snittvärde av bedömningen av aspektens indikatorer i undervisningskvaliteterna, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen. Indikatorerna bedöms på en skala 1–4: 1 = i mycket låg grad eller inte alls, 2 = i ganska låg grad, 3 = i ganska hög grad, 4 = i mycket hög

grad. Om en indikator inte gick att värdera eller inte var relevant i sammanhanget för en aspekt bedömdes den inte.

Läraren ska i förväg ge observatörerna uppgifter om elevsammansättningen i klassen och uppgifter om det finns elever i klassen som riskerar att inte nå kunskapskraven i ett eller flera SO-ämnen samt om det finns åtgärdsprogram upprättade för elever som riskerar att inte nå kunskapskraven och om det finns elever i klasserna som har funktionsnedsättningar. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel på ämnesspecifika förmågor. Allt detta inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller Skolinspektionen i ett observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare efter lektionen, eller efter en serie av lektioner inom ett sammanhållet ämnesområde, utifrån en frågeguide. Observationerna är också ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av SO-undervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om undervisningsstrategier, syfte/kunskapskrav, centralt innehåll, stöd och stimulans, samverkan och samordning av undervisningen, kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt planerar, genomför och utvecklar undervisningen i SO-ämnena är viktiga för att komplettera det Skolinspektionen sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i de samhällsorienterande ämnena på aktuell skola intervjuas i en gruppintervju. Elever till intervjuerna väljs ut från de klasser som observeras. Både pojkar och flickor ska ingå. Medverkan är frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka förmågor eleverna får möjlighet att utveckla i SO-undervisningen, om undervisningen sker utifrån elevernas erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna får stöd, stimulans och utmaningar i sitt lärande. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Webbenkäten genomförs innan skolbesöket och omfattar samtliga elever i årskurserna 7–9 i varje skola. Enkäter till lärare och rektor används inte.